

Justitiedepartementet

103 33 Stockholm

Remissvar

Stärkt konstitutionell beredskap, SOU 2023:75

Saco har beretts tillfälle att lämna synpunkter på betänkandet Stärkt konstitutionell beredskap, och vill anföra följande.

Saco bevakar frågor som har betydelse för beredskapen, och när det gäller grundlagsändringar är även demokratiaspekter viktiga att uppmärksamma utifrån Sacos värdegrund.

Den parlamentariska kommittén om beredskap enligt regeringsformen har haft i uppdrag att utreda fyra grundlagsfrågor som ytterst handlar om hur Sverige styrs i krig och andra kriser. Saco väljer att kommentera kommitténs uppdrag att bedöma om det finns behov av att utvidga regeringens normgivningskompetens vid allvarliga kriser i fredstid.

Som utredningen konstaterar behöver Sverige kunna styras på ett demokratiskt, effektivt och rättsenligt sätt även i nödlägen av olika slag. Det allmänna har ett ansvar för att skydda befolkningen och riket. Det gäller i fredstida kriser likaväl som i krig och krigsfara. Skyddsuppgiften vilar till stor del på regeringen, som styr riket, och på riksdagen, som bl.a. stiftar lagar och granskar regeringen. För att kunna ta sitt ansvar behöver regeringen ha adekvata befogenheter samtidigt som riksdagen upprätthåller sin verksamhet och fullgör sina uppgifter. När kriser hanteras bör vidare även andra grundläggande principer för vårt demokratiska statsskick upprätthållas så långt det över huvud taget är möjligt. Det gäller inte minst respekten för alla människors lika värde och skyddet för grundläggande fri- och rättigheter.

Under den senaste pandemin blev det tydligt att regleringar kan behövas tas fram snabbt. Saco instämmer därför i kommitténs bedömning att det är angeläget att en reglering kommer på plats redan innan en allvarlig kris uppstår, så att det är tydligt vilka befogenheter regering och riksdag har. Som kommittén framhåller, är det också viktigt att det går att utkräva ansvar av beslutsfattaren, och att regeringen kan stå till svars inför riksdagen. Regeringen har bättre resurser än riksdagen att ta fram underlag inför beslut. Saco anser att det därför är lämpligt att riksdagen delegerar beslutsfattandet till regeringen i situationer då det är extremt

bråttom att ta fram en reglering, i stället för att riksdagen lagstiftar genom utskottsinitiativ.

Saco anser att kommitténs förslag är väl balanserat. Regeringen föreslås få möjlighet att agera snabbt, men under riksdagens kontroll. Det är klokt att det är ett aktiveringsbeslut som ska utlösa regeringens möjligheter att utfärda föreskrifter i händelse av en allvarlig kris, och att det är riksdagen som ska fatta aktiveringsbeslutet. Att regeringen kan fatta det beslutet själv, kan vara nödvändigt i vissa väldigt speciella fall, men det är bra att det begränsas till situationer när det är *uppenbart* att det inte går att invänta riksdagens beslut. Kommittén förtydligar att det handlar om situationer när bestämmelser behöver börja gälla samma dag, eller då nya föreskrifter behövs i ett läge när riksdagen tillfälligtvis inte kan utföra sina uppgifter.

Normgivningsmakten är av grundläggande betydelse i en demokrati, och vi har tyvärr sett exempel från andra länder på när demokratiska rättigheter urholkas på ett oacceptabelt sätt av vissa regeringar. Det är därför helt nödvändigt att det finns kontrollmekanismer. Sådana föreslås också av kommittén. Om regeringen själv fattat aktiveringsbeslutet, måste regeringens föreskrifter på området tillställas riksdagen inom en vecka, och beslut om godkännande måste tas i riksdagen med tre fjärdedels majoritet inom en månad. I annat fall blir föreskrifterna ogiltiga. Riksdagen har också möjlighet – med enkel majoritet - att ta tillbaka regeringens normgivningskompetens. Det går även att i riksdagen lagstifta på vanligt sätt, och genom det ändra regeringens föreskrifter. På så sätt blir det svårt för en anti-demokratisk regering att inskränka medborgerliga fri- och rättigheter, med mindre det finns en stark majoritet även i riksdagen för regeringens politik. Ytterst finns ju även skydd för de grundläggande fri- och rättigheterna genom den befintliga regleringen i 2 kap. regeringsformen. Av särskild betydelse i detta sammanhang är 2 kap. 21 § om att begränsningar i t.ex. yttrandefrihet, föreningsfrihet och mötesfrihet endast får göras för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle. Begränsningen får aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den och inte heller sträcka sig så långt att den utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen såsom en av folkstyrelsens grundvalar. Begränsningen får inte göras enbart på grund av politisk, religiös, kulturell eller annan sådan åskådning.

Sammantaget anser Saco att de tillägg som kommittén föreslår i regeringsformen är ändamålsenliga. Saco tillstyrker därför kommitténs förslag när det gäller normgivningskompetensen i fredstida kriser, och har inte heller några invändningar när det gäller övriga förslag från kommittén.

Med vänlig hälsning
Sveriges Akademikers Centralorganisation

Göran Arrius
Ordförande

Helena Larsson
Chefsjurist